

PvdA en FNV: samen alleen

De vakbeweging en de politiek voeren met hun verlangen naar uniformiteit de vorige oorlog. Werknemers hebben tegenwoordig te diverse verlangens. Niet een baan maar werk is het doel.

HENDRIK NOTEN & HAN NOTEN

Bestuurskundige en werkzaam bij AWWN resp. burgemeester van Dalfsen en oud-vakbondsman. Zij zijn samen eigenaar van de domeinnaam 'Huis van de Arbeid' en stellen die graag beschikbaar.

De afgelopen onderhandelingen tussen vakbonden en overheid hadden als inzet een nieuwe cao voor het rijkspersoneel. Maar het kwam tot een stevige botsing tussen de FNV en verantwoordelijk PvdA-minister Ronald Plasterk. Het oplopende conflict tussen de twee kemphanen kwam tot stilstand tegen het hekje in de rechtbank, waarbij de Staat tot twee keer toe in het gelijk werd gesteld.

Die botsing was niet zo uitzonderlijk. Vooral in tijden dat de PvdA in de regering zit is de relatie tussen vakbeweging en sociaal-democratie over het algemeen slecht. Onder Den Uyl was Ien Dales niet bepaald populair. En wie herinnert zich niet het *bami-akkoord* over de herziening van de WAO? Wim Kok bleef ternauwernood in het zadel als politiek leider, terwijl hij niet lang daarvoor nog aan het roer had gestaan van de FNV. Van Wouter Bos kan ook niet echt gezegd worden dat het een vakbondsvriend was. Die gemengde gevoelens waren overigens wederzijds. Wat dat betreft gaat het op dit moment best wel aardig. Lodewijk Asscher slaagt erin de FNV dicht bij zich te houden en vice versa. Kwaliteit van werk, terugdringen van flex en het aanpakken van schijnconstructies; de vakbeweging heeft in jaren haar agenda niet zo goed vertegenwoordigd gezien op het ministerie.

Hoe dan ook, een analyse van de verhouding tussen de PvdA en de FNV is te mager wanneer die een natuurlijk bondgenootschap veronderstelt. Natuurlijk, beide organisaties komen voort uit de arbeidersbeweging en delen in die zin dezelfde ideologische geboortegrond. Maar dat is geen verplichting om ook in een continue staat van ideologische verwevenheid te verkeren. Het zijn twee bewegingen die op een eigen manier vormgeven aan hun ideeën, gestoeld op een gedeeld geloof in het belang van goede arbeid en goede arbeidsverhoudingen. Dat de uitkomsten daarvan niet altijd gelijk zijn en soms zelfs contrair aan elkaar is dan ook niet verrassend.

De PvdA is als politieke partij primair gericht op het vergaren van macht. Wanneer dat eenmaal gelukt is draagt zij als besturende partij verantwoordelijkheid voor het hele land en alle inwoners. Los van de eigen achtergrond wordt zij daarmee door de realiteit vaak gedwongen tot een vorm van progressiviteit, in de zin dat actie móét worden ondernomen. De vakbeweging is van oudsher gericht op het vergaren van macht en die macht wordt vervolgens ingezet tot het behoud van rechten, in eerste instantie voor haar eigen achterban. Het is daarmee in veel grotere mate een conservatieve beweging. Beide hebben op de

Hendrik Noten & Han Noten *PvdA en FNV: samen alleen*

lange termijn belang bij een sterk georganiseerde ander, maar botsingen zijn in bepaalde situaties onvermijdelijk.

Op het front van de arbeidsvoorwaarden zien we wel dat de FNV het moeilijk heeft. Er lijken wat barstjes in het vakbondsbastion te ontstaan waarbij vooral de klassieke bijrijder CNV een eigen koers begint te kiezen. Er is sprake van een toenemend aantal cao's waarvoor de grootste vakvereniging van Nederland niet wilde of mocht tekenen terwijl anderen dat wel deden. De casus belli in dit artikel – het overkoepelend loonakkoord voor het rijks personeel – is weliswaar inhoudelijk uniek, procesmatig past dit in een steeds belangrijker wordende trend. De Partij van de Arbeid beleeft ook niet haar makkelijkste tijden. Afnemende zetelaantallen en een kleiner wordende, verouderende achterban zijn ontwikkelingen die – onderbroken door de succesvolle verkiezingen van 2012 – al langere tijd spelen. Wat betreft het ledenbestand vertonen FNV en PvdA tot op heden behoorlijke overeenkomsten.

Kortom, er is geen sprake van een slechte relatie tussen FNV en PvdA. De relatieve huidige harmonie tussen de twee telgen van de sociaal-democratische familie is eerder bijzonder te noemen. Dat neemt niet weg dat er een duidelijk spanningsveld rondom de twee organisaties lijkt te bestaan. De vraag zou dan ook niet moeten zijn waarom de PvdA en FNV moeite met elkaar hebben. De vraag zou moeten zijn waarom zij gezamenlijk op dit moment zo'n moeizame relatie hebben met de rest van de wereld.

Solidariteit versus diversiteit

Het is niet ondenkbaar dat de moeite waarmee de vakbeweging en sociaal-democratie zich door het begin van de 21e eeuw bewegen ook veroorzaakt wordt doordat de wijze waarop zij macht organiseren langzaam maar zeker niet meer werkt, of in ieder geval ongemakkelijk aanvoelt in het huidige tijds-

gewricht. Voor beide geldt dat de macht moest worden bevochten. Er was geen God, koning of kapitaal waarop gerekend mocht worden. De arbeider moest zich organiseren en dat deed hij door te collectiviseren vanuit het adagium 'eendracht maakt macht'. Daarmee

De manier waarop vakbond en sociaal-democratie hun macht organiseren is wellicht achterhaald

werd een simpel en gelijktijdig effectief model gevormd waarbij ideologie en organisatie samenvielen. Het komt ruwweg neer op de volgende redenering: om de emancipatie van de arbeider te volbrengen is solidariteit nodig. Die solidariteit moet je organiseren in collectiviteiten want dan genereer je macht. Om een collectiviteit in stand te kunnen houden moet je verdeeldheid uitsluiten en dat doe je door de belangen te uniformeren. Dat heeft het grote voordeel dat het individu als zodanig geen betekenis heeft en daarmee ook niet als persoon kwetsbaar wordt in de politieke strijd. Kortom: solidariteit = collectiviteit = uniformiteit = anonimiteit.

Het principe van machtsvorming en belangenbehartiging werd op deze wijze binnen de traditie van PvdA en FNV aan elkaar verbonden.

Solidariteit is de waarde die moet worden vormgegeven in een collectiviteit; dat vereist uniformiteit en zorgt ervoor dat de strijd op een onpersoonlijke, anonieme wijze gevoerd kan worden. Eendracht maakt nu eenmaal macht en diversiteit versplintert diezelfde macht. Het is niet zo dat we als sociaal-democraten tegen de individuele voorkeuren zijn als zodanig zijn. Het is wel zo dat individuele voorkeuren de macht van het collectief verzwakken. En daarmee wordt door diversiteit

Hendrik Noten & Han Noten *PvdA en FNV: samen alleen*

in arbeid en arbeidsrelaties de anonimiteit opgeheven, komt de uniformiteit onder druk te staan, weten we niet meer hoe we de collectiviteit moeten organiseren en zijn we bang dat we de solidariteit gaan verliezen. Dus moet zowel FNV als PvdA zich verzetten tegen diversiteit in arbeid en arbeidsrelaties. Dat is precies wat we in onze tijd zien gebeuren.

'Neoliberaal complot'

Maar waar komt dat verlangen naar diversiteit toch vandaan? Toen een van de auteurs van dit artikel nog jong was en bij de Industriebond FNV werkte wisten we dat wel. Er was geen twijfel over. Het was een groot neoliberaal complot. Grootse ontwikkelingen als globalisering en individualisering lagen eraan ten grondslag. We waren daar zo van overtuigd dat we de wens om verschillen te mogen maken verwarren met het je onttrekken aan collectieve waardesystemen. Zelf invloed hebben op je werktijden, in overleg je vakantiedagen bepalen, het werd allemaal gezien als decollectivering en daarmee ondermijning van de solidariteit. Dat deze vragen voortkwamen uit een zich professionaliserende middenklasse die zich vrijvocht uit de sociale dwangbuizen van de verzuiling en dat diezelfde middenklasse van oudsher het fundament onder zowel de bond als de PvdA was, werd gemakshalve vergeten.

En dat was dom. Want het is onjuist om te veronderstellen dat de PvdA en FNV kracht ontlenden aan het mobiliseren van de lagere sociale klassen. Bij diezelfde Industriebond FNV waren het de vaklieden, monteurs en procesoperators, die de machtsbasis vormden. Een groot deel van de mobilisatiekracht bestond uit het vermogen de onder- en middenklasse in hun tijd met elkaar te verbinden. Een ongemakkelijke spagaat waar men over het algemeen wel in slaagde en die we vandaag de dag steeds moeilijker lijken op te brengen. En de analyse klopte ook niet. Het was geen neoliberaal complot en het lag ook niet aan de globalisering.

Arbeidsverhoudingen gaan over hoe mensen zich verhouden tot arbeid. En dus niet over instituties die collectiviteiten vormen. Die instituties zijn het gevolg. Het instrumentarium dat die instituties gebruiken bestaat bij de gratie van het werk zelf. De cao, het

Het gaat om 'werk, inkomen en bestaanszekerheid', niet om 'banen, contract en verzorgingsstaat'

institutionele overleg in de polder, dit alles is houdbaar in een industriële samenleving waarbij taken keurig gesplitst zijn en kapitaalgoederen de inzet van mensen bepalen. Maar daar zijn nu een korte tijd een flink aantal zaken in veranderd. Niet door de globalisering of de opkomst van het neoliberale denken. Wel door de verandering in de organisatie van het werk en de kracht van de informatie.

Deze ontwikkeling naar meer diversiteit is er dan ook niet een van individuele preferenties of politieke keuzes. Het is precies andersom: de organisatie van de arbeid zoals die in het industriële tijdperk 'rationeel' was, maakte collectieve belangenbehartiging en mobilisatie van de arbeidersklasse mogelijk. De manier waarop dat wordt gedaan is echter randvoorwaardelijk. Door de verandering in de organisatie van de arbeid vandaag de dag, uitgelokt door de beschikbaarheid van goedkope productietechnologie en de toegankelijkheid van ('open source') informatie, is diversiteit een onontkoombaar feit. Taken zijn niet meer opgesplitst in strakke industriële processen en individuele mogelijkheden tot productie zijn enorm toegenomen. Persoonlijke voorkeuren hebben daar nauwelijks iets mee te maken. Misschien versnellen ze een en ander maar ze zijn zeker niet de bron van die verandering.

Hendrik Noten & Han Noten *PvdA en FNV: samen alleen*

Het nieuwe werken doe je thuis en dat doe je wanneer je dat het beste uitkomt. Bij buurtzorg maken ze zelf afspraken over wie wat wanneer doet. Voor cao-onderhandelaars is dat een gruwel. Want hoe moet dat dan met afspraken over werktijden? Of over functiewaardering? We mogen er allemaal van alles van vinden maar de werkelijkheid is dat het aantal zzp'ers enorm oploopt. Ook onder jongeren. Dat is misschien geen natuurverschijnsel, maar het is de vraag of dit de komende jaren substantieel gaat veranderen. De verwachte technologische ontwikkeling leidt tot een geheel andere situatie in de driehoek van arbeidsmarkt, organisaties en mensen. Gevraagde kennis en kwaliteiten zullen steeds sneller aan verandering onderhevig zijn. De levensduur van ondernemingen neemt af. De diversiteit op de arbeidsmarkt zal toenemen, de heldere grenzen van beroep en sector vervagen en dit alles heeft onvermijdelijk gevolgen voor de arbeidsverhoudingen. Gelijkwaardig is op het niveau van waarden niets veranderd. Dus de vraag is niet óf maar hoe.

Natuurlijk hebben mensen nog steeds behoefte aan zekerheid van werk en inkomen. Willen ze graag dat er geïnvesteerd wordt in hun kunnen en kennen, willen ze graag een huis kunnen kopen. Dat is het probleem niet. Het probleem is dat in onze tijd zowel de FNV als de PvdA het realiseren van al die wensen afhankelijk maakt van een arbeidscontract dat is ingebed in een arbeidsvoorwaardenstructuur die weer is ingebed in het industriële denken over arbeid en organisatie van de vorige eeuw. Dat gaat gewoon niet lukken. We gaan de solidariteit niet overeind houden door de toenemende diversiteit tot vijand te betitelen. Het enige wat we daarmee doen is de 'professionele' middenklasse nog verder van ons vervreemden.

Roepen 'wij willen echte banen', ontkent deze ontwikkeling. De rest van de wereld wordt daar nijdig van. Volgens ons moet de oriëntatie van banen naar werk, van contract naar inkomen en van verzorgingsstaat naar bestaanszekerheid. Een prachtige opgave. Wij denken graag mee.